

בדרך החוצה: יועץ יצחק זמיר פורש

שפר מרגיזות. איש לא ציפה ממנו כי בתשמ"ז יבריק ככרק או יזמר כזמיר.

הרצוג: מחול השדים

בראשית תשמ"ו היה נדמה כי נשיא-המדינה, **חיים הרצוג**, יהיה מועמד כולט לתואר איש-השנה.

הנשיא נקט יוזמה עיקבית ואמיצה נגד מסע הגיוענות של **מאיר כהנא**. הוא לא היה היחיד בשטח זה, אך רוגמתו ודבקות-במשימה תרמו תרומה חשובה לירידת כוחו של כהנא וביקרי דעת-הקהל — ירידה רמטית מתשעה לשני אחוזים ופחות. יתכן כי מיספרים אלה מטעים, וכי הגחלים של כהנא ממשיות להלוש מתחת לערימת הרמץ.

הרצוג שבר תקדים שלילי, כאשר בא לברך את הוועידה של ר"ח, שעמדה עד כה מחוץ לתחום של הפוליטיקה הישראלית הלגיטימית, ובכך הדגיש הנשיא שוב שהוא מבחין בין התנועה הניאו-נאצית של כהנא ובין כל שאר המפלגות במדינה. כיהודיות כערביות.

בפרשתם של אסירי-הטרור-היהודי היתה עמדת הנשיא ברורה פחות. הוא התנגד פומבית ללחצים שהופעלו עליו, אך המתק את דינם של האסירים בשקט ובהתמדה, בזה אחר זה.

אולם המעשה השנוי ביותר במחלוקת של הנשיא בכל תקופת כהונתו בא על רקע פרשת השב"כ. כשם שפרס נזכר בעברו הביטחוניסטי, כך נזכר הנשיא כעברו כראש אמ"ן של צה"ל, תפקיד שמילא פעמיים.

שותפותו בקנוניה שנועדה לקבור את הפרשה ולמנוע את בירור האמת, עלידי מהן החנינה לכל האשמים, עוררה תמיהות. אומנם, בית-הדין העליון קבע ברוב ריעות (הנשיא **מאיר שמגר** וסגניו **מרים בן-סורת** נגד **אהרון ברק**) כי יש לו הסמכות לחון עבריינים עוד בטרם הועמדו לדין, אך תוך כדי כך הסתבך גם בית-הדין בפניו. מצד אחד תמך באימרתו של הנשיא שיש לשים קץ ל"מחול השדים" סביב השב"כ, אך מצד שני קבע בית-הדין שישפוט במפורש כי הוא סומך על הבטחתו המפורשת של הריש להמשיך בחקירה עד תום, ובכללה חקירת הדרג המדיני.

המערכת: מרצון או מאונס

ב ימים האחרונים של תשמ"ו ישבו היועץ המישפטי לממשלה וכמה מעוררי ועורריו (יהודית קרם, עדנה ארבל, אך לא דורית ביניש ויהודית צור, שמילאו תפקיד חשוב במהלך הפרשה) על מדרכת הפרשה. הממשלה, שמנעה את הקמתה של ועדת-חקירה ממלכתית, לא יכלה למנוע את החקירה המישפטית, שנפתחה ביוזמת זמיר, ושנמשכה כדרישת בית המישפט. תוצאות החקירה, אחרי שיעברו דרך המסגרת של חריש, עלולות להטיל את צילן על שנת תשמ"ו, ועל הקריירה של ראש-הממשלה החדש, יצחק שמיר.

למרות כל הסטיות, החריקות והעיוותים, הוכיחה הפרשה כי המערכת הרמוקרטית בישראל, על כל שלוחותיה, פועלת ומתפקדת. לא היה גיבור יחיד לפרשה זו. יתכן שהגיבורה האמתית היא המערכת ככללותה, שכל אחת משלוחותיה תרמה את תרומתה, באירצון, בהיסוס, בנסיון להתחמק — ובכל זאת, לבסוף, תוך מילוי תפקידה, מרצון או מאונס.

זה התחיל בצלמיה-העיתונות שמיהרו למקום החטיפה, כשי ממריץ אותם הרצון העז להיות נוכחים, לסקר, לרווח. לאחר-מכן לחם רק העולם הזה על פירסום התמונות, ובמשך כמה שבועות שיחפו רוב העיתונים פעולה עם נסיונות הטישטוש, מטעמים פסבדופטוריים. אולם החוקיות הפנימית של מערכת-התיקשות דחפה גם אותם למלא את תפקידם, תוך התחרות זה בזה, ובהמשך הפרשה מילאה העיתונות תפקיד מכריע במרבנות וכמועיקה.

בתוך השב"כ, הגוף הסודי והמושמע ביותר במדינה, קמו אנשים שמצפונם לא נתן להם מנוח, ושהכריחו את המערכת המדינית והמישפטית לפעול.

המערכת המישפטית פעלה גם היא מתוך מניעים של מצפון ומוסר, כשקבוצה של פרקליטות נמרצות מתמסרות לעניין לא פחות מהיועץ המישפטי.

חבריי-כנסת, שמילאו את פיהם מים במשך רוב הזמן, עלו גם הם לבסוף על העגלה, ולוא רק כדי לתפוס טרמפ אל הכותרות. בית-הדין אמר את דברו, ואף כי הצדיק את מעשה-החנינה של הנשיא קבע כי יש לחקור ולחשוף עד תום.

גם היועץ המישפטי החדש, שהתמנה בכוונה כרורה כדי שיטשטש את הפרשה, נדחף עלידי הגל הזה, מרצון או שלא מרצון.

כל הפעולות האלה של גלגלים גדולים וקטנים — כשגלגל-השיניים הקטן מניע את גלגל-השיניים הגדול יותר — מוכיחות כי שילטון החוק והרמוקרטיות בישראל מתפקדים כמו במתקנות

מי נכנס מתחת למיטריה: הנשיא הרצוג

עליה וירידה: רפי סויסה (עם יצחק רבין)

שברמוקרטיות המעטות בעולם. הפוליטיקאים שהישלו את עצמם כי ניתן כיום להשתיק ולקבור פרשה כזאת, באמצעים של כפייה או של קנוניה, לא רק התברו לחלוטין, אלא גם נראו כנאיביים.

סויסה: גיבור עגום

לא פעם קורה שרוראמה גדולה נמצא חיקוי בצורת קומדיה, או אף פארודיה או פארסה. כזאת היתה פרשת השב"כ שפרשת השב"כ.

כמו בכל פארודיה טובה, יש גם לפרשה זו כמה קווי-דימיון מפתיעים למקור. כמו שלושת מורדי-השב"כ, שפוצצו את הפרשה הגדולה, פוצצו שלושת מורדי-השב"כ את הפרשה הקטנה. בין שלושת מורדי השב"כ היה רפי מלכה, ואילו המנהיג של שלושת מורדי-השב"כ היה **שימועון מלכה**.

אולם בזה נגמר הדימיון. שלושת מורדי השב"כ היו אידי-אליסטים. שלושת מורדי השב"כ פעלו ממניעים שונים לגמרי.

במשך יותר משנה כלשו אחרי הנציב שנתן בהם אמון. בעוד הם מתרפסים לפניו ומתחזים כעוררי האישיים הנאמנים, אספו בחשאי חומר, רשמו כל דבר, צברו מיסמכים ועסקו בעיקוב, כדי להפילו בפח.

הגיבור העגום של פרשה זו היה נציב-שרות-בתי-הסוהר, **רפי סויסה**. אין ספק שהוא דמות חיובית. אחרי שנים ארוכות, שבהן הירדרו בתי-הסוהר בישראל לשפל המדרגה, עד שהתאימו יותר למרינה רודנית בעולם השלישי, תחם סויסה במיכצע נמרץ לשיפור המצב וחולל רפורמות, תוך שינוי הדוקטרינה של הענישה והנהגת רוח חדשה ביחס לאסירים ולסוהרים כאחד. אך באותה עת התנהג סויסה כסולטאן בממלכתו. קידם מקורבים, עשה טובות לידידים, חיזר אחרי עובדות ופגע בנוהל התקין על כל צעד ושעל.

אף שהמאון הכללי של פעולתו היה חיובי ביותר, די היה בחריגות ובקנוניות של עוזריו כדי להפילו.

לא חסרה בפרשה זו נימה ערתית. רפי סויסה הוא נציג מובהק של דור חדש של מנהיגים שצמחו בעירות-הפיתוח בכוחות עצמם, זכו בשילטון המקומי בכחירות אישיות, הגיעו משם לכנסת ולתפקיד ביצועי רם. נפילתו היתה מכה למאמציה של שיכבה שלמה לתפוס את מקומה בצמרת המדינה.

שרון: השתקן הידוע

ה חיים המיסלגתיים לא העלו במהלך השנה מועמדים בולטים לתואר איש-השנה.

במערך לא היה כל חדש. בליכוד התעטף **אריאל שרון**, איש-השנים תשל"ג, תשמ"א ותשמ"ב, בשתיקה בלתי-רגילה ולא התערב גם בפרשה השב"כ. אחרי ששימעון פרס, איש-השנה תשמ"ה, **ועזר וייצמן**, איש-השנה תשל"ח החליטו להתזיר מקצת מן הארמות של שטח-האש מס' 9 בגליל לבעליהן הערביים, תקף **דויד לוי** בהודעה בלתי-שיגריתית את עמיתיו למיפלגה, שגיבו את המעשה.

במרכז הבימה ניסו **אריה דולצין** ו**שלמה להט** להקים מיפלגה חדשה. זו הסתכנה במריבות פנימיות קולניות כבר בשלב הראשון, עד כי ועידת-היסוד שלה הפכה למעיד-פארודיה על הוועידה הסוערת של תנועת-החרות. בסוף תשמ"ז לא ניבאו הסקרים גדולות ונצורות למיפלגה זו.

המאבק סביב הכפייה הרתית סיפק לשנה מאורעות רבים, אך לא גיבורים. החרדים שרפו תחנות-אוטובוסים בגלל מורעות-פירסומת שעוררו את זעמם, הפגינו מול בית-הקולנוע בפתח-תיקוה ונגד פתיחת בתי-קולנוע בחיפה. בתגובה על כך שרפו וקרעו החילוניים ספריית-פילה בבתי-כנסת. נסיונו של שר הפנים, **יצחק פריץ**, למנוע את הנהגת שעון-הקין נתקל בחומה של מרי אורחי-הסרת-קרים, והשר הפיקח ביצע נסיגה טאקטית. איש השנה של תשמ"ז ותשמ"ג, **מנחם בגין**, נמק במאסר-עצמי בדירתו ברחוב צמח בירושלים, שממנה לא יצא אלא פעם אחת לאוכרה של אשתו, ובפעם אחת כאשר מער ונפל, ונזקק לטיפול רפואי קצר.

איש השנה תשנ"ו

לא היה ספק כי פרשת השב"כ היתה האירוע העיקרי של תשמ"ז — אירוע שסימל את המאבק הניצחי בין בני-אור ובני-חושך, אירוע שנגע ליסודות העמוקים ביותר של המדינה, החברה והמישטר בישראל. איש-השנה תשמ"ו היה האיש שעמד במרכזה של פרשה זו: **יצחק שמיר**.

פיצוץ פרשת השב"כ: יצחק מודעי